

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI

İNSANLAR, ŞEHİRLER, TOPLUMLAR

Danışmanın Adı-Soyadı: Sevgi BALCI

Öğrencinin Adı-Soyadı: Hakan Can TOPALOĞLU

Diploma Numarası: 1129-0121

Sözcük Sayısı: 3506

Araştırma Konusu: Cevat Fehmi Başkut'un Büyükşehir adlı yapıtında "güven" izleği odak figür ve yan figürler arasındaki ilişki üzerinden nasıl işlendiğinin değerlendirilmesi

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Diploma Programı Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu tezde, Cevat Fehmi Başkut'un "Büyükşehir" adlı yapıtında, "güven" izleği odak figür ve yan figürler arasındaki ilişki üzerinden nasıl işlendiği incelenmiştir. Bu çalışmada, öncelikle figürler arası ilişkileri etkileyen, figürlerin kişilik yapıları değerlendirilmiş ve ardından temel iki alt başlık altında güven izleği ve güven izleğinin sunulmasında figürler arası ilişkilerin işlevi irdelenmiştir. Giriş'te oyunun genel özeti verilmiş, Gelişme'de yapıt figürleri arasındaki ilişkiler sunulurken, bu ilişkilerin toplumdaki hangi yapıda, sorunların veya bozuklukların verilmesinde etkili olduğu işlenmiştir. Sonuç olarak da çalışmada, toplum düzenindeki temel bozulma ile oluşan güven eksikliği verilmiştir. Var olan bozukluklar toplumda sosyal alanlarda bozukluk çıkmasına o da insanlar arası ilişkilerin zedelenerek birey ve topluma güvenli bir ortam sağlanamadığı gösterilmiştir. Bunlar, başta toplumsal yapılanmada olmak üzere insanlar arası ilişkide asıl yüzünü göstermektedir. Güven sorunu ve insan kullanımı ile birlikte gelen açgözlülük de insan ilişkilerinde her şeyin bittiğine ve çıkar ilişkisine dayalı olduğuna bir göstergedir. Bu yönlerden değişen toplumsal yapılanma anlayışının insanların yaşam algısındaki temellerde de değişmeler ve bozulmalar meydana getirdiği temel nokta olarak bu tezde sunulmuştur.

Sözcük Sayısı: 172

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
GİRİŞ	4
A.GÜVEN İZLEĞİNİN OYUNDAKİ YERİ	8
B.GÜVEN İZLEĞİNİN SUNULMASINDA ODAK FİĞÜR VE YAN FİĞÜRLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İŞLEVİ	9
B.I.OTEL SAHİBİ VE ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ	9
B.II.OTEL SAHİBİ VE MÜŞTERİLER ARASINDAKİ İLİŞKİ	9
B.III. OTEL SAHİBİ İLE ABDÜLKERİM ÇATLAMAZOĞLU, ABDÜLRAHİM İNANMAZOĞLU VE ABDÜLHALİM ATLAMAZOĞLU ARASINDAKİ İLİŞKİ	10
B.IV. GÜVEN VE SEVGİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	15
B.V. HIRSIZ VE POLİS ARASINDAKİ İLİŞKİ VE ADALETE BAKIŞ	16
SONUÇ	18
KAYNAKÇA	20

GİRİŞ

Gelişmelerle değişen dünya modernitenin de oluşumuyla insan da yeniden yapılanmaktadır. Bu yapılanma 1940'lar Türkiye'sinde şehirleşmeyle yüzünü gösterir. Köyden kente başlayan göçler şehirlerin yapısını değiştirmiştir. Gelişmelerle paralel olarak da "büyükşehir" kavramı" ortaya çıkmıştır. Büyük şehirler toplumun da birer aynası olarak var olmaya başlamışlardır. Cevat Fehmi Başkut tarafından 1942 yılında yazılan ve 1942-1943 sezonunda İstanbul Şehir Tiyatroları'nda sahnelenen oyun metni komedi türü olarak ortaya çıkan "Büyükşehir" yapıtı, kentleşmenin arttığı bir Türkiye'nin buna bağlı değişimini yansıtmaktadır. Yapıtta yer alan tiyatro senaryosunun konusu İstanbul'da bir otelde geçmektedir. Bu otel, "büyükşehir"de yaşananların anlatıldığı kurgulanmış bir uzamdır. Küçük bir büyükşehirdir. Bu otelde büyükşehirde yaşayanların taşradan gelenleri aldatması çevresinde gelişen toplumsal bozukluklar işlenmektedir. Başka bir yönden de büyükşehirde yaşayanlar ne kadar taşradan gelenleri aldatmaya kalkışsalar da taşradan gelenler de onları kandırma peşindedirler. Oyunda olayların yaşandığı otel, İstanbul'a taşradan gelen Anadolu toprak sahiplerini, ticaretle meşgul olan zenginleri ağırlamaktadırlar. 1940'lar Türkiye'sinin yeni kurulmuş Cumhuriyet'ini henüz tamamlanmakta oluşu ve halkın, yeni yeni kendisine gelmesinin ele alındığı oyunda büyükşehirlerdeki değişim anlatılmaktadır. Bu bir bakıma ülkedeki değişimlerin de ifadesidir. Türkiye'de ticaret gelişmeye başlamış, yeni imalathaneler ve fabrikalar kurulmuş, yapılanma tamamlanmaya çalışılmaktayken insan profilindeki yapılanmada kendisini göstermeye başlamıştır. Oyunda da bu yapılanma içinde insanların değişim profilleri insanlararası ilişkiler üzerinden kurgulanmıştır.

Oyun, toplumdaki yeni oluşan tabakalarla kişilerin birbirleri arasında olması gereken ama olamayan “güven” olgusunu irdelemektedir. Toplum içinde var olan güvensizlik ortamı da her şeyin maddi olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu da “para”nın ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Para insan ilişkilerinde doğrudan etkili olmaktadır. Komedi tarzında yazılan bu oyunda yazar, okuru güldürürken düşündürür. Sahnelendiğinde de ses getiren bir oyun olması bu başarısını desteklemektedir. Oyunda figürler arasındaki diyaloglar, yanlış anlamalar ve sinsi planlarla bezenerek verilen temel izlek, toplumu ayakta tutan temel değerlerin nasıl çürüdüğünün verilmesinde çok etkilidir. Bir yandan da toplumdaki bozuklukları yansıtmasıyla da güven duygusuna vurgu yapılmasında etkili olmuştur. Yaşam kaygısı, geçim derdi için namuslu bir şekilde çalışmak yerine çoğu insan, aldatma ve dolandırma üzerine bir yaşam döngüsü kurulmuştur.

Oyunun ilk perdesindeki olaylar İstanbul’daki tren garına ve limana yakın olan “Saadet Otel”nde geçmektedir. Otelin sahibi Feyzi İşgüzar uyanık, sahtekâr ve para düşkünü biridir. Taşradan gelecek bir toprak sahibi ve yine gelecek başka zengin bir aileye mensup iki baba ve kızını ağırlamaya hazırlanmaktadır. Otelin komisi de sahibinin tam karşıtı bir saf biridir. Feyzi İşgüzar’ın soyadından da anlaşıldığı gibi amacı müşterilerinden mümkün olduğu kadar fazla para almaktır. Hatta bu amaçla sahte bir gazeteci olan Memduh Kaim’le anlaşmıştır ve müşterilerini yıllık abone yaparak kazancı onunla paylaşacağını vadetmiştir. Abbas İyieder de doktor kılığına girerek otel müşterilerine sahte sağlık hizmeti vermektedir. Büyük oyun ortamı hazırlanmıştır. Zengin Abdülkerim Çatlamazoğlu otele ilk gelen müşteridir. Zengin ve sonradan görme bu kişinin gösteriş merakı karşılığında büyükşehirli dolandırıcı, uyanık sahte gazeteci de bu fırsatı paraya çevirmiştir. Abdülkerim Bey’in İstanbul’a gelmedeki temel amacı, asil bir şehirli kadınla evlenmektir. Aradığı özelliklerse kadının güzel, sarışın ve etine

dolgun, zengin, kibar ve asil olmasıdır. Otel sahibi Feyzi İşgüzar zengin müşterisi için ısmarlama bir eşi hemen bulur, otele gelecek olan Abdülrahim İnanmazoğlu ve kızı Sacide'yi bu iş için ayarlamaya çalışır. Sonra otelin diğer müşterileri de otele gelir. Gelen kişiler yine Abdülhalim Çatlamazoğlu ve kızı Macide'dir. Bu ikisi de varlıklı bir ailedirler. Tüm bu olayların dışında Sacide'nin sevgilisi Hasan da otele gelmiştir. Feyzi İşgüzar için işler arapsaçına dönmüştür. Kurnazlıkları ile bu durumdan nasıl çıkacağına planlarını yapar. Abdülrahim ile Abdülhalim'in aşırı benzerlikleri birçok olayın karışmasına neden olur.

Oyunun ikinci perdesinde de damat adayı Abdülkerim Bey amacına ulaşamamış ve sabırsızlıkla evleneceği kızı beklemeye devam etmektedir. Bu arada otele Murtaza ve Fatma gelmişlerdir. Onlar da kendilerini baba-kız tanıtarak varlıklı göstererek otele hırsızlık yapmak üzere yerleşmişlerdir. Bu arada sabırsızlanan damat adayı sonunda müstakbel eşiyle tanışırılır. Kayınbabasını ayırt edemediğinden, kızlar da birbirlerine epey benzediğinden Sacide ve Macide'yi de karıştırmaktadır. Sacide, Abdülkerim Bey'e onunla evlenemeyeceğini Hasan adında bir sevgilisi olduğunu onu ancak ağabeyi olarak gördüğünü söylese de Macide de Abdülkerim Bey ile mutlaka evleneceğini söyler. Sacide ile Macide'yi birbirinden ayırt edemeyen damat adayı şaşkınlık içindedir. Sacide ve Macide aldıkları eğitim sayesinde iki ay içinde şehirli bir hanımefendiye dönüşürler. Abdülkerim Bey gelin adayından memnundur ve bir an önce evlenmek ister. Sacide otele kâtip olan sevgilisi Hasan'dan ayrılmak istememektedir. Bu arada otelde hırsızlık olur, Murtaza ve Fatma otel sakinlerini soymuştur, polis hırsız yerine Abdülrahim Bey'i tutuklayayım derken diğer büyük benzerlikleri nedeniyle Abdülhalim Bey ve kızı Macide'yi tutuklar.

Oyunun son perdesinde de otele yeni bir müşteri gelmiştir. Müşteri Abdullah Paşa adında eski Üsküdar Mutasarrıfıdır. Abdullah Paşa'nın amacı da İstanbul'daki evini satmak için bir komisyoncu ile görüşmektir, bir de evde kalmış evlenmeyi bekleyen bir kızı vardır. Kızların babaları birbirine tamamen karışmıştır. Bütün bu olanlar arasında damat adayı Abdülkerim Bey iyice hasta olmuştur. Kayınpederlerini üç, müstakbel eşini ise çift görmeye başlamıştır. Karışıklıkların içinden çıkamayan polis en sonunda Abdülkerim Bey dışındaki herkesi tutuklamaya karar vermiştir, çünkü buradaki herkes bir şekilde sahtekardır. Sonunda Feyzi İşgüzar tüm gerçekleri anlatır. Bu otel “büyükşehir”de bir oteldir, burası bir “büyükşehir”dir. Burada “güven” yoktur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında toplumdaki dönüşümlerin işlendiği oyunda insan ilişkileri eleştirilerek güldürü unsuru olarak yansıtılmıştır. Bu çalışmada da “güven” kavramının sunulmasında insan ilişkilerinin işlevi değerlendirilecektir.

A.GÜVEN İZLEĞİNİN OYUNDAKİ YERİ

Bir toplumda küçük yerlerde toplumsal değerler daha çok ön plana çıkmaktadır. Gerek düğünler ve cenazeler, gerek sevinçler ve hüznler birlikte yaşanır. Şehirlerde ise insanlar yalnızlaşmaktadır. Kalabalık arasında, özellikle hızla büyüyen şehirlerde, geçim derdi ile insanlar daha çok bencilleşmektedirler. Büyük şehirler aynı zamanda güvensizliği, tatminsizliği ve beraberinde mutsuzluğu getirir. Büyük şehirlerdeki değer yargılarının zayıflaması zamanla kasabalarda da yaşanır hale gelecektir. Toplumun katmanları arasındaki sınıf farkı acımasızca bireyleri kendi özlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu da güven kavramının sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. Cevat Fehmi Başkut'un Büyükşehir adlı oyununda kullandığı "otel" uzamı temelde 1940'lar Türkiye'sinin temsilidir. Oyununda bir şehir uzamıyla tüm ülkeyi, bir otelin sahnesine yerleştiren Cevat Fehmi Başkut, insanlığı bir araya getirmektedir. Büyükşehir oyunu içinde, iyilik ve kötülük, sahtekârlık ve doğruluk, güven ve güvensizlik karşıtlıkları bir arada işlenmektedir.

Oyundaki uzam, Saadet Oteli, büyükşehir karmaşası içinde yer alan, Cumhuriyetin ilk devirlerinde yaşayan vatandaşların yaşamını gösteren bir uzamdır. Uzam aracılığıyla ülkedeki "güven" kavramı ve ortamının eleştirisi yapılmaktadır. Saadet Oteli'nde yer alan otel sahibi ve müşterileri arasında güvensizlik ortamında yaşanan çıkar ilişkilerinden toplumun ne kadar yozlaşmış olduğu, toplumsal değerlerin yok edildiği anlatılmaktadır. Toplumun bir kesiti ele alınmış ve tezatlar ön plana çıkarılmıştır. Aldatanlar ile aldananlar bir arada çıkarları için sinsice büyük çaba göstermektedir. Bu arada aldananlar da pek masum değildir. Onlar da çıkarları uğruna temel insani değerlerinden ödün verir hale gelmiştir. Tüm bu kargaşa arasında saf ve temiz duygular da vardır. Oteldeki ilişkiler bir toplumun panoramasının vermektedir.

B.GÜVEN İZLEĞİNİN SUNULMASINDA ODAK FİGÜR VE YAN FİGÜRLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İŞLEVİ

B.I.OTEL SAHİBİ VE ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Cevat Fehmi Başkut'un Büyükşehir adlı oyununda, odak figürü, otel sahibi Feyzi İşgüzar'dır. Otel çalışanlarına karşı otoriter ve acımasızdır, ancak onları kendi amaçları doğrultusunda kullanma düşüncesindedir. Müşterilerini dolandırmak amacıyla çalışanlarının da kendi kirli oyun ve dalaverelerine ortak etmek ister. Otel çalışanı Mehmet ise saf ve temizdir. Patronunun söylediklerini çoğu zaman anlamaz, anladıklarını ise yanlış anlar. Oyunda yer alan karakterler arasında en masum olanlardan biridir. Diğer bir figür Marika ise otel çalışanıdır ve silik bir kişiliğe sahiptir. Çalışanlar, emeği karşısında düşük maaş alan işçiler topluluğunda yok gibidirler. Yazar, bu kesimde yolsuzluk ve düzenbazlığın gözle görünür olmadığını bu figürler arasındaki ilişkisiyle vermektedir. Emeğiyle para kazananların sahtekâr ilişkilerde pek yer almadığını göstermektedir.

B.II. OTEL SAHİBİ VE MÜŞTERİLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Cevat Fehmi Başkut'un Büyükşehir adlı oyununda, otel sahibi Feyzi İşgüzar ile müşterileri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, Feyzi İşgüzar uyanık, sahtekâr ve paraya önem veren biri olarak otelden elde edeceği kazançla yetinmemekte daha fazlasını elde etmek istemektedir. Haksız yolla da olsa kazanç elde etmek için her türlü yola başvurur. Yalan söylemek en önemli özelliğidir. Feyzi İşgüzar, gelen her müşterisi nereliyse o da oralı olur, zengin

müşterileri ile dost olmaya çalışır. Bütün amacı müşterilerinden mümkün olduğu kadar hakından fazla olan parayı almaktır:

“Feyzi işgüzar: Haa, bak az kalsın unutuyordum. Kulağını iyi aç da beni dinle.

Mehmet:(Sırtarak) Allah Ömürler versin efendim.

Feyzi işgüzar: Gerek bu müşteri, gerekse bundan sonra gelecekler sana benim nereli olduğumu sorarlarsa “sizin memleketten” diyeceksin, Anladın mı?

Mehmet: İyi amma efendim, siz Konyalı iken daha yeni Bursalı olmuştunuz.” (Başkut, 115)

Kazancını artırmak için sürekli yalan söylemek ihtiyacı duymaktadır. Müşterilerini dolandırmak amacıyla sahte bir gazeteci olan Memduh Kaim ile anlaşarak müşterilerini yıllık abone yapma yoluyla dolandırır. Ayrıca başka bir dolandırıcı olan sahte doktor Abbas İyieder otel müşterilerine sahte sağlık hizmeti verir. Bu sistem de otel sahibi tarafından tezgâhlanmıştır. Amaç müşterilerden mümkün olduğu kadar fazla gelir elde etmektir. Yazar, oyununda bu figür aracılığıyla özellikle şehirde yaşayan yine uyanık diğer şehirliler yerine taşradan gelenleri tercih eden otel sahibinin kurbanlarını daha saf kişilerden seçtiğini göstermektedir. Böylece güven konusunun şehirde olmadığı vurgulanmıştır.

B.III. OTEL SAHİBİ İLE ABDÜLKERİM ÇATLAMAZOĞLU, ABDÜLRAHİM İNANMAZOĞLU VE ABDÜLHALİM ATLAMAZOĞLU İLİŞKİSİ

Cevat Fehmi Başkut’un Büyükşehir adlı oyununda otel sahibi Feyzi İşgüzar ile Abdülkerim Çatlamazoğlu arasındaki ilişki incelendiğinde de, Abdülkerim Çatlamazoğlu, Saadet Otelin ilk müşterisidir. Geldiği kasabanın en zengini. Otel sahibi onu sahte bir samimiyetle

karşılamaştır. Feyzi İşgüzar her müşterisine yaptığı gibi bu müşterisine de kurban gözüyle bakmaktadır. Onun tarafından kurulan kirli tezgâh çalışmaya başlamış ve önceden anlaştığı sahte gazeteci hemen bu misafiri gelir gelmez dolandırmıştır. Müşteri gerçekte var olmayan bir gazeteye yıllık abone edilme yoluyla dolandırılmıştır. Abdülkerim Bey ise bu abonelik karşılığında kendisinin gazetenin birinci sayfasında ne kadar varlıklı olduğunu belirten bir yazının almasını isteyerek ne kadar gösteriş meraklısı olduğu göstermek istemektedir. Büyük şehirli dolandırıcı, uyanık sahte gazetecinin sahtekârlığı karşısında kasabalı Abdülkerim Çatlamazoğlu'nun da zengin ve sonradan görme bir kişi olarak gerçek bir erdem sahibi olmadığı anlaşılır. Güven duygusu bu yönüyle karşılıklı bir duygudur. Toplumun her kesiminden her insan bireyler arası ve toplumla ilişkisinde sahtekar ve güvenilmezdir. Zaten Abdülkerim Bey'in İstanbul'a gelme amacı, kasabasında bulamadığı asil ve şehirli bir kadınla evlenmektir. Evlenmek istediği kadında aradığı özellikler kendi kasabasında bulamadığı sözde değerlerdir. Bu arayışın temelinde de gösteriş merakı yatmaktadır. Şehirli bir kadını eş olarak almakla asil olacağını sanmaktadır. Böylece kasabasında daha gösterişli ve ulaşılmaz olacaktır. Asilzade olmanın yolunun, asil ve zengin bir kadınla evlenmekten geçtiğini düşünmektedir. Yazar, bu kişi ile kasabada yaşayanların da şehirli kadar masum olmadığını altını çizmektedir. Güvensizlik sorunu temelde tüm ülkeye yayılmıştır.

Oyunda otel sahibi Feyzi İşgüzar ile Abdülrahim İnanmazoğlu ve Sacide arasındaki ilişki kapsamında farklı bir manzara ortaya çıkmaktadır. Otel sahibi, ikinci müşterisi Abdülrahim İnanmazoğlu ve kızı Sacide'yi de çok sıcak şekilde karşılamıştır. Onları da nasıl dolandıracağını planlamaktadır, ancak aynı kasabadan gelen bu misafirlerin de İstanbul'a geliş amacı aslında masum değildir. Bu kişi kasabanın en varlıklı adamı Abdülkerim Bey'e kızını vermek istemektedir. Bu amaçla otel sahibine yüklü bir para teklif etmiştir. Otel sahibinin bu müşterilerini dolandırmak için farklı bir yol bulmasına gerek kalmamıştır. Abdülrahim Bey'in bu talebi büyük şehirde yaşayan insanların çoğunun sahtekâr olmasından

farklı değildir. Abdülrahim Bey'in otel sahibinden kızı Sacide'nin Abdülkerim Bey'in eşi olması için şehirli bir kadına dönüştürmesini istemesi de etik değildir. Amacı ne olursa olsun öz kızını isteği dışında kendi hedefleri için feda etmesi normal değildir. Yazar, bu role hayat veren karakterin de insani değerlerden uzak olduğunu göstermektedir. Güven duygusu toplumdaki farklı kesimler arasında enine boyuna incelenmektedir.

Oyunda bu noktada otel sahibi Feyzi İşgüzar ile Abdülhalim Atlamazoğlu ve Macide arasındaki ilişki ise de bir öncekilerine çok benzemektedir. Otele sonradan gelen kişiler yine aynı kasabanın ileri gelenlerinden Abdülhalim Çatlamazoğlu ve kızı Macide'dir. Otel sahibi tarafından onlar da sahte bir samimiyetle karşılanmıştır. Kısa bir sohbetin ardından bu gelenlerinin de niyetinin önceki gelenlerle aynı olduğu anlaşılmıştır. Abdülhalim Bey'de kızını Abdülkerim Bey'e eş olarak vermek ister. Bu amaçla kendisine tıpatıp benzeyen ve kendisinin en büyük rakibi olan Abdülrahim Bey'in verdiği paranın daha fazlasını vermeye hazırdır. Kasabanın ileri gelenlerinden Abdülhalim Atlamazoğlu bir o kadar uyanıktır, rakibi olarak gördüğü Abdülrahim İnanmazoğlu ile rekabet halindedir. Herkes bu işlerden kazançlı çıkma peşindedirler:

“Abdülhalim: Onun verdiği paranın daha fazlasını vermeye hazırım.

Feyzi İşgüzar: Bir yanlışlık olmasın, masrafla beraber 10-15 bin liradan bahsediyordu.

Abdülhalim: 15.000 lira...15.200 lira...

Feyzi İşgüzar: Biraz daha...Biraz daha...

Abdülhalim:15.300 lira..15.400 lira

Feyzi İşgüzar: Abdülrahim Bey burada olsaydı biner biner çıkardı.

Abdülhalim: Öyle mi, pekâlâ..16.000 lira...17.000 lira...

Feyzi İşgüzar: Şuna 20.000 desenize.” (Başkut, 146-147)

Kasabanın ileri gelenlerinden biri olan Abdülhalim Atlamazoğlu'nun kızı Macide de babası ile işbirliği içindedir. Sevmese de zengin bir kocası bulma hevesindedir. O da Abdülrahim İnanmazoğlu'nun kızı Sacide ile rekabet halindedir. Sacide ile birbirlerine fiziki olarak çok benzemelerine rağmen tamamen zıt kişiliklerdedir. Macide rolü ile yazar toplumsal yozlaşmanın sadece yetişkinlerde değil genç kesimlerde de olabileceğini göstermektedir. Sacide'nin insani değer yargıları ne kadar gelişmişse, Macide'nin insani değerlerinin de bir o kadar aşıldığı görülmektedir. Zıt karakterler bize figürlerin daha belirgin görünmesine yardımcı olmaktadır. Toplum yaşlısı genciyle bütünüyle çıkarımın peşinde koşmaktadır. Böyle bir ortamda güven duygusunun gelişmemesi normaldir.

Otel sahibi Feyzi İşgüzar ile işbirlikçileri arasındaki ilişki de irdelenmeye değerdir. Feyzi İşgüzar'ın para hırsı için, sahte gazeteci Memduh Kaim ve sahte doktor Abbas İyieder ile kazanç elde etmek uğruna yaptıkları ortaklıklar büyükşehirde yaşanan yozlaşmayı belirgin şekilde ortaya koymaktadır. Yazar bu kurgu ile sahtekâr kişilerin kolaylıkla işbirliği yapabileceklerini, bu bağlamda acımasız olabileceklerini göstermektedir. Büyük şehirlerde aldatmaca için işbirlikleri oluşturmuştur. Amaç kolay yoldan haksız kazanç elde etmektir.

Yine oyunda otel sahibi Feyzi İşgüzar ile Abdullah Paşa arasındaki ilişki diğerlerinden biraz farklıdır. Otel sahibi aniden ortaya çıkan ve gelişini sonradan gördüğü Abdullah Paşa'yı yine riyakâr bir saygı ile karşılamıştır, ancak onun gelişi kasabadan gelen müşterileri arasında kurduğu yalan zincirini bozacaktır. Gerçek Abdullah Paşa'nın da sahte olduğu, aslında adının Salih olduğu da sonradan anlaşılır. Otel sahibinin yalanları ortaya çıkmıştır. Yazar bu kimlik içinde gerçeklerin her zaman er veya geç ortaya çıkacağını, dürüst olanın uzun vadede mutlaka kazanacağını vurgulamaktadır, ancak şehirde durumlar fenadır. Bu karakterin ortaya çıkmasıyla kısa vadede yalan ve dolandırıcılıkla elde edilen kazançların sahiplerinin gerçek

yüzleri ortaya çıkacaktır. Aldatanların da birgün aldanabileceği gerçeği gösterilmektedir. Yazar, burada büyük şehirdeki bu ikiyüzlülüğün eninde sonunda ortaya çıkacağını adaletin geçte olsa yerine geleceğini irdelemektedir. Aldatanların da elde ettiklerinin birden yok olabileceği tezini ortaya atmıştır.

Oyunda bununla birlikte tüm suçlu otel sahibi de değildir. En az onlar kadar kirli oyunlar içinde olan başkaları vardır. Müşterilerin kendileri de bu suça ortaklardır. Burada en can alıcı nokta da müşterilerin dahi birbirleri arasındaki ilişkilerin daha karmaşık oluşudur. Otelde her ilişki temelde yalan ve sinsî planlar üzerine kurulmuştur. Abdülkerim Çatlamazoğlu ile Abdülrahim İnanmazoğlu ve kızı Sacide arasındaki ilişkinin temel amacı bir kompo üzerindir. Abdülrahim İnanmazoğlu, Abdülkerim Çatlamazoğlu ile kızının evlenmesini istemektedir. Bu girişimi ile zenginliğine zenginlik katmak ve en büyük rakibi Abdülrahim Atlamazoğlu karşısında itibar kazanmak amaç taşımaktadır. Abdülrahim İnanmazoğlu'nun kızı Sacide ise bu oyundaki belki de en temiz figürdür. Sacide'nin babasının kasabanın en zengin kişisi Abdülkerim Çatlamazoğlu'na kızını vermek istemesi, kızını sevdiği kişi dışında birisi ile evlendirmesi etik değildir. Bu bencil istek de kendi içinde bir sahtekârlık taşımaktadır. Kızı Sacide ise yine kendi kasabasından Hasan adında bir genci sevmektedir. Bu sahte evliliğe de tamamen karşıdır, ancak babasını da kırmaya kıyamamaktadır. Hasan'a sevgisi de samimidir ve bunun için elinden geleni yapmaya hazırdır. Bu gerçeği zamanı geldiğinde babasına ve kasabanın zengini Abdülkerim'e söylemeye kararlıdır.

Damat adayı, Abdülkerim Çatlamazoğlu ile Abdülhalim Atlamazoğlu ve kızı Macide arasındaki ilişki de benzer özellikler taşımaktadır. Abdülhalim Çatlamazoğlu da, kızının Abdülrahim İnanmazoğlu ile evlenmesini istemektedir. Böylece zenginliğine zenginlik katacak, kasabada itibar sahibi olacak, böbürlenecek ve en büyük rakibi Abdülrahim İnanmazoğlu karşısında sözde mücadeleyi kazanacaktır. Kızı Macide ise babasının bu sahte

tutumuna katılmakta, ona eşlik etmektedir. Sacide ne kadar ilkeli bir duruş içinde ise Macide de bir o kadar ilkesizdir. Bu kurgulanmış evliliği ister ve bunun gerçekleşmesi için elinden geleni yapar. Buradaki vurgulana karşıtlık, dürüstlük ile sahtekârlığın, sevgi ile sevgisizliğin açıkça ortaya konulmasıdır. Sacide ve Macide karakterleri karşılıklı olarak tezatlıklar yaşamaktadır.

Abdülkerim Çatlamazoğlu ile otel dolandırıcıları arasındaki ilişki ise bu kumpasın hazırlanması hususunda tamamen karşılıklı çıkar ilişkilerine dayalıdır. Abdülkerim Bey, bir damat adayı olarak masum bir istek gibi görünen amacı dışında sıradan bir kasabalı olmak yerine asil bir şehirli olmak çabasıdadır. Zengindir, birçok şeye sahiptir ama bu onun için yeterli değildir. Sahte gazeteci, sahte doktor onu tamamen kontrolü altına almıştır. Asilzade gibi görünmek, şehirli olmak sevdasıyla dolandırıcılara sürekli para kaptırmaktadır. Olduğundan farklı görünerek kişilik değiştirmek sevdası ile alay edilmektedir. Bu da kişinin toplumdaki güvenini ve itibarını zedelemektedir. Damat adayı ne kadar gülünç duruma düştüğünün farkında değildir. Asil görünmek uğruna yaptıklarının normal olduğunu düşünecek kadar gerçekçilikten uzaklaşmıştır. Yazar, burada toplumsal sınıf farkının benimsenemeyişinin üstünü çizerek olduğundan farklı görünme çabasının komik ve düşündürücü olduğunu ortaya koyarken güven konusunu farklı yönlerden sürekli olarak vermektedir.

B.IV. GÜVEN VE SEVGİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Cevat Fehmi Başkut'un Büyükşehir adlı oyununda, güvenin ve sevginin arasındaki bağ da vurgulanarak güven-güvensizlik karşılaştırılmıştır. Bunu anlatan en güzel örnek oyunda Hasan ve Sacide arasındaki ilişkidir. Yazar, eserinde sürekli aldatan ve aldananları anlatırken bir taraftan da gerçek saf sevginin ve güvenin her zaman var olduğunu da göstermek

istemiştir. Toplumun farklı kesimlerinden de olsa iki insan koşulsuz olarak birbirini sevebilir ve güvenebilir. Toplum içinde yer almaya başlayan kokuşmuş ilişki ağının içinde güzel bir takım olayların da olabileceğini anlatmaktadır. Birbirini seven gençler inandıkları amaç uğruna savaşmaktan çekinmezler:

“Hasan: Sacide, ben fakir bir delikanlıyım. Üstelik kıskanç ve deliyim, fakat seni çok seviyorum.

Sacide: Hasan, ben zenginim. Üstelik aklım da başımda, fakat seni daha çok seviyorum.

Hasan: Sacide.

Sacide: Hasan’ım.

Hasan: Sacide, ben fakir bir delikanlıyım. Üstelik kıskanç ve deliyim, fakat seni çok seviyorum.” (Başkut, 184t)

Oyunda sadece bu kişiler arasında sahtelik, çıkar ve aldatma yoktur. Bu yüzden Hasan ve Sacide’nin aşkları uğruna verdikleri mücadele, diğer kişilerin arasındaki kirlilik arasında tertemiz ortaya çıkmaktadır. Yazar, bu bölümde toplum içinde, yaşamın içinde zıt karakterlerin bir arada yaşadığını, her şeye rağmen güzelliklerin de bulunduğunu ve güvenin önemini göstermektedir.

B.V. HIRSIZ VE POLİS ARASINDAKİ İLİŞKİ VE ADALETE BAKIŞ

Cevat Fehmi Başkut’un Büyükşehir adlı oyununda sivil polis Osman ve suçlular arasındaki ilişki içinde toplum içinde güven ve dale konusu ele alınmıştır. Oyunda yer alan gerçek hırsızlar Murtaza ve Fatma’dır. Diğer karakterler de aslında bu hırsızlardan farklı değıllerdir. Telgrafçı görünümündeki sivil polis Osman Çeliker oyunda adaleti temsil etmektedir. Gerçek

otel hırsızlarını yakalama peşindeyken her defasında farklı ve yanlış kişileri tutuklar. Bu da toplumda güvensizlik konusunun nelere yol açtığını yansıtmaktadır. Yazar, burada adaletin çoğu zaman gerçek suçluları yakalamakta geciktiğini, ancak adaletin gecikmeli olsa da yerine geleceğine işaret etmektedir. Ahlaki değerler aşınsa da adaletin varlığının da toplumda önemli olduğu işaret edilmektedir.

Diğer yandan otel hırsızı Murtaza ve metresi Fatma arasındaki ilişki ise suç ortaklığıdır. Toplumdaki güvensiz en açık ve yalın ortam onlar aracılığıyla ortaya konur. En azından hırsız oldukları açıktır. Toplum onlara ona göre davranır. Lakin diğerleri gizli birer hırsızdırlar.

“Abdülkerim; Dur arkadaş, bir dakika... Feyzi İşgüzar Bey, bu ne hal?

Feyzi İşgüzar: Aldırma hemşehrim, burası büyük şehir, böyle şeyler olur.

Abdülkerim: Evet... Büyük şehir, yalan şehri. Yüzler boyalı, kalpler tıkalı, gözler kapalı... Duygu yok, menfaat var. Ne aşk, ne dostluk, ne de doğruluk... Yalnız bir düşünce gözetiliyor: aldatmak...Büyük şehir, yalan şehri... Her şey mahvoldu, arzularım, ümitlerim, harcadığım paralar...Hiddetten nefesim tıkanıyor, bu hava beni boğuyor...Haydi kasabaya, kasabaya, kasabaya...” (Başkut, 224)

Yazar, burada birçok sahtekârın arasında gerçek hırsızların bile biraz daha masum olabileceklerini göstermektedir.

SONUC

Sonuç olarak, Cevat Fehmi Başkut'un Büyükşehir adlı yapıtında; yazar tarafından, toplumdaki yeni oluşan tabakalar ile kişilerin birbirleri arasında oluşamayan güven konusunu irdelenmektedir. Bireyler arasında var olan güvensizlik ortamı da her şeyin maddi olarak algılanmasına ve paranın ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Büyükşehirlerde yaşanan bu yozlaşma aslında kasabalarda yaşayan bireyleri de olumsuz etkilemektedir. Oyun içinde yer alan konuşmalar, yanlış anlamalar ve entrikalar ile aslında temel değerlerin nasıl değiştiği, çoğu kişinin insani değerlerden uzaklaştığı gözler önüne serilmektedir. Aynı zamanda oyunda dönemin bireysel özellikleri de son derece objektif bir şekilde yansıtılmaktadır. Oyunun içinde yer alan karakterlerin büyük bölümü ahlaki değerlerden uzak ve adalete karşı ise de ikin farklı kesimden gelen gençlerin saf ve temiz aşkının var olabileceğini de göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumdaki değişimler, orta tabaka ile üst tabaka arasında oluşan ayrımları gerçekçi bir tarzda irdeleyen yazar, bu eserinde aynı zamanda kuşaklar arasındaki çekişmeleri de dile getirmiştir. Bu oyunda yaşanan olayları, olaylara yaklaşım şekillerini ve kişileri farklı şekillerde göstererek ve aynı zamanda gülümseterek toplumun dikkatine sunmaktadır.

Oyunda, yazar, aslında gerçek hayattan bir kesit sunarak yine topluma anlatmaya çalışmıştır. Gözler önüne serilen yine toplumun kendisidir. Aç gözlülük ve maddiyata olan bu düşkünlük figürlerin sadece gözlerini kör etmekle kalmamış aynı zamanda kendilerinin sefil bir oyunun içinde yer almalarına sebep olmuştur. Sonunun nasıl biteceği tahmin edilemeyen bu oyun aslında yalancının mumunun yatsıya kadar yanmasıyla bitecektir. Toplumu toplum yapan güven üzerine kurulan bireyler arası ilişkilerdir. Yazar Cevat Fehmi Başkut'da bu eserinde insanların bu temel ihtiyaçlarını üç perdelik oyunuyla etkili biçimde ortaya koymuştur. Bir toplumda bireylerin arasında güven ve koşulsuz sevgi var olmalıdır. Güven ortamının

oluşması için yardımlaşma, samimiyet ve doğruluk önem kazanır. Bireyler tüm olumsuzluklara rağmen temel değerlerinden ödün vermemelidir. Bireyler yaşamları içinde mutlu olabilmek için sahip olduklarının farkına varmalı ve onların değerini bilmelidir.

Oyunda her ne kadar sahtekârlık, maddiyat, çıkar ve açgözlülük konusu ön planda tutulsa da, yazar burada koşulsuz sevgiyi ve güven gereksinimini ön planda tutmuştur. Konu edilen bu saf birliktelik aynı zamanda tüm kötülüklerin arasında güzelliklerinde olabileceğini göstermektedir. İyi ile kötü, güzel ile çirkin gibi tüm zıt kavramlar ile birlikte hayatın içindedir, ancak zaman ilerledikçe, nüfus arttıkça, özellikle büyük şehirlerde yozlaşmanın daha ileri derecede olduğu gözler önüne serilmektedir.

Yazar, oyununda; güvensizlik ortamını daha iyi anlatmak için, çıkar ilişkisine dayanmayan bir ilişkiyi de eklemiştir. Ressamlar yaptıkları tablolarda ışığı göstermek için nasıl gölgeye yer veriyorsa, bir tezatlık içinde hafif bir abartıyı öne çıkarıyorlarsa yazar da aynı estetik hareketlerle zıtlıkları sahneye komik bir dille yansıtmayı başarmıştır.

Yazar bu eserinde oyununda yer alan karakterlerine hayat verirken, o dönemde yer alan gelişme sürecinde bazı değerlerin yok oluşunu gözler önüne sermektedir. Ancak, aldatmak isteyenlerin sonunda başaramadıklarını, suç işleyenlerin eninde sonunda adalet önünde hesap vereceğini, ahlaki ve insani değerlerin korunmak zorunda olduğunu güldürerek topluma iletmeği istemiştir.

KAYNAKÇA

Başkut, Cevat Fehmi. Büyükşehir. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2006.